

5. Sammenlign med Lorenz Rerup: »Fra litterær til politisk nationalisme«, Ole Feldbæk (red.): *Dansk Identitetshistorie*, bind 2, 1991, s. 325-390. Korsgaard anvender ikke dette bind, hvilket er underligt med den vægt, han lægger på statspatriotisme såvel som på national identitet. Rerup fastlægger i sit bidrag med rette den nationale tænkning i en litterær form til perioden efter napoleonskrigene og den politiske nationalismes gennemslag til efter den slesvigske sprogstrid 1840-42. Se ligeledes Steen Bo Frandsens minutøse analyse i disputatsen *Opdagelsen af Jylland*, 1996, s. 277ff. Traditionen for en national tolkning af Guldberg og indfødsretsloven har tungtvejende repræsentanter og går tilbage til Hans Jensen: *De danske Stænderforsamlings Historie*, 1931-34, Edvard Holm: *Danmarks Riges Historie*, bind 5, 1898-1906 og C.F. Allen: *Haandbog i Fædrelandets Historie*, 1840.
6. S. 138-140 handler om det tostrengede skolesystem, lærd skole-universitet og almueskole, men er fyldt med fejl. »Med reformen af den lærde skole og universitetet (ved en plakat af 1805 og en forordning 1809), blev der påbegyndt et skift fra kristendommen til videnskab og æstetik som universitetets ideologiske grundlag« (s. 139). Både plakaten 1805 og forordningen 1809 omhandler alene den lærde skole, og især 1805-reformen afslutter den lærde skoles kirkelige og kristelige tilknytning. 1809 gennemføres der ingen reform af universitetet, men en skoleembedseksamen uafhængig af teologien indførtes 1788, og et pædagogisk seminarium blev grundlagt 1800. Sidstnævnte byggede ikke på Berlinuniversitetets idégrundlag, men på det filologiske seminar i Göttingen efter Heynes model. Derfor er det selvfølgelig dobbelt forkert, når det s. 140 siges, at »Den tyske universitetsmodel blev i stor udstrækning grundlaget for den universitetsreform, der blev gennemført i Danmark 1809«, når der med den »tyske universitetsmodel« henvises til Humboldt.
7. Niels Finn Christiansen: »Folkets danskhed«, Flemming Lundgreen-Nielsen (red.): *På sporet af dansk identitet*, 1992.

Sport og gymnastik

Af Niels Kayser Nielsen

Per Jørgensen: *Ro, renlighed, regelmæssighed. Dansk Idræts-Forbund og sportens gennembrud ca. 1896-1918. Idræt – krop – sundhed*, vol. 1. (Odense Universitetsforlag, 1997). 314 s., 250 kr.

Klara Aalbæk Korsgaard: *Anna og Jørgine. En historisk fortælling om to kvinder, deres gymnastik og deres højskole*. (Odense Universitetsforlag, 1996). 282 s., 250 kr.

Det var omkring 1980, at den idrætshistoriske forskning herhjemme tog sin begyndelse. Siden da er der sket ikke så lidt på området. En lang række monografier, antologier og artikler har set dagens lys, og Dansk Idrætshistorisk Forening Krop og kultur har siden sin stiftelse i 1984 været et centralt forum for den idrætshistoriske forskning i Danmark. Man har med en enkelt undtagelse hvert år holdt et seminar, ligesom man siden 1985 uden afbrydelse

har publiceret en *Idrætshistorisk Årbog*.

Indholdet i denne har været præget af stor bredde i tematisk henseende med de styrker og svagheder, et sådant bredt greb indebærer. Kropskulturens historie i almenhed har således spillet en væsentlig rolle som forskningsfelt. Det har åbnet for en udogmatisk, undertiden ganske spekulativ tilgang, men har tilsvarende indebåret en vis tilsidesættelse af selve idrætten.

Hertil kommer, at selve den historiske tilgang også har bevirket, at andre måder at anskue idrætten på som hovedregel er blevet ladet ude af billedet. Det gælder fx den kulturorienterede tilgang. Det kan godt undre, for så vidt som det forekommer nærliggende at »læse« idrætten ikke kun som historie, men også som kultur. Kulturanalyse kan betegnes som en tæt og minutiøs beskrivelse af hverdagsfænomener, som afdækker konfliktuerende og foranderlige kollektive handlingsmønstre og tankeformer, der indgår som led i vedligeholdelse og nyskabelse af dybereliggende samfundsmæssige værdier. Det gælder også, når man anskuer idræt som kultur. Og lige netop idrættens verden, der er så rig dels på handlings- og værdimønstre, dels på udtalte og underforståede værdier, forekommer det nærliggende at lave kulturanalytisk farvede historiske studier i.

Så meget desto mere glædeligt er det at konstatere, at vi her har to værker, der – på trods af de evidente forskelle i såvel emne og stil som baggrund – er fælles om bestræbelsen på ikke kun at anskue idrætten som sådan, dvs. som institutionshistorie, men som del af en kulturhistorisk kontekst. Og lad det være sagt med det samme: Denne bestræbelse er lykkedes fint. Der er kommet to absolut læseværdige publikationer ud af anstrengelserne.

Per Jørgensens bog er baseret på den ph.d.-afhandling, som han i 1996 for-

svarede ved Det humanistiske Fakultet ved Odense Universitet. Bogen belyser Dansk Idræts-Forbunds (DIFs) rolle i sportens indførelse og etablering i Danmark i perioden ca. 1896-1918, hvor denne rolle ses i såvel en social- som en kulturhistorisk sammenhæng. En sådan samlet belysning af Dansk Idræts-Forbunds tidlige historie er endnu ikke foretaget i Danmark, idet sportens historie i denne periode generelt og DIFs specielt gennemgående er blevet undersøgt institutions- og organisationshistorisk. Der er således alene af denne grund tale om et stykke pionerarbejde. I det hele taget har undersøgelser af dansk idræts samfunds- og kulturhistoriske indplacering indtil videre været sparsomme, og Per Jørgensens monografi kan ses som et værdifuldt bidrag til denne side af den hjemlige idrætshistoriske forskning. Hittidige forsøg på at undersøge sportens særlige bevidsthedsmæssige væsen og sociale funktion i denne periode har – af både fagpolitiske og organisatoriske årsager – ikke nydt fornøden anerkendelse.

Nærrære bestemt undersøger Per Jørgensen, hvilke ideer og visioner de skiftende DIF-ledelser havde i den nævnte periode, samt hvorfra dette idégrundlag stammede. Det sker fortrinsvis i forhold til det mentale klima, der gjorde sig gældende i datiden, hvorfor forfatteren inddrager sociologiske, kultursociologiske, psykologiske, idéhistoriske og etnologiske forhold fra det københavnske borgerskabs liv på dette tidspunkt, idet personkredsen bag DIFs ledelse fortrinsvis rekrutteredes fra denne befolkningsgruppe. Per Jørgensens bog bliver således også en københavnerhistorie.

En af bogens mange styrker er, at forfatteren så tydeligt gør rede for sit kildegrundlag, som dels er stort, dels opsøgt med omtanke og flid. Det fremgår, at afhandlingen især baserer sig på DIFs for-

handlingsprotokoller og kopibøger, og dette primærmateriale suppleres med materiale fra andre samlinger samt sekundære kilder såsom aviser og tidskriftsartikler samt DIFs årbøger. Af disse kildegrupper har de primære kilder hidtil ikke været gjort til genstand for nøjere granskning. Også her yder Per Jørgensen således en pionerindsats. Kapitlet herom er et af bogens mest centrale.

Som led i fastlæggelsen af muligheder for perspektivering og fortolkning af kildematerialet foretages dernæst en længere præsentation af Michel Foucaults magtteorier samt Norbert Elias' civilisationsteori. Ikke mindst præsentationen af Foucault-teoriene forekommer at være både skarpsindig, dækkende og perspektivrig. Det gør sig også gældende for behandlingen af Elias, hvor man dog også savner en præcis grundelse for, hvorfor lige netop Elias skal inddrages. Men der gøres overbevisende rede for de centrale Elias-begreber interdependens og figuration, men det forekommer at være en svaghed, at disse begreber kun er tænkt som omfattende kredsen omkring DIFs ledelse og DIFs primære medlemmer. Den væsentlige pointe, at interdependenskæder er generelt samfundsmæssige i deres art (derved at de er samfundsskabende) og ikke kun omfatter lokale og specifikke forhold, behandles ikke tilstrækkeligt. Disse forbehold ændrer dog ikke væsentligt ved det overordnede indtryk af den kyndighed og soliditet, der præger redegørelsen for bogens begrebsmæssige værktøjer, som er præget af fremstillingsmæssig systematik og klarsyn.

Inden Per Jørgensen kaster sig over sit egentlige emne: sportens tidlige historie som et ordens- og civiliseringsprojekt, behandler han borgerskabet i København omkring århundredskiftet 1900. Det sker med udgangspunkt i Ellen Damgaard og Poul H. Moustgaards

interessante portræt af en københavnsk apotekerfamilie og miljøet omkring dem. Dette afgrænsningsvalg indebærer igen en styrke og en svaghed: Afhandlingen får fast grund under fødderne i et specialtilfælde, men man må efterlyse overvejelser over rækkevidden og bæredygtigheden i materialet. Og hvor er folkelivsskildrere som fx Otto Rung og Peter Nansen henne? De ville have været nyttige meddelere vedrørende de fin de siècle-farvede opfattelser af dekadence og forfald, som også prægede det københavnske borgerskab.

Det er imidlertid en styrke ved denne del af bogen, at den indkredser det mentale rum, som sporten indlejres i. Udblikket til samtidens københavnske borgerlige miljø overskrider en snæver institutions- og organisationsmæssig ramme. Herved bidrager den som noget væsentligt nyt til den brede social- og kulturhistoriske belysning af idrættens rammer, vi så længe har savnet.

Hoveddelen af bogen udgøres af en minutøs og grundig behandling af de københavnske DIF-borgeres næsten maniske ønske om orden og disciplin, med Eugen Stahl Schmidt i spidsen for foretagendet. Man slår hårdt ned på upassende opførsel og forfægter et amatørideal, som ødelægger enhver »vulgær« pekuniær og selvisk trang til at drage økonomisk fordel af sporten (ak, ja – det var dengang!). De centrale klassebetingede adfærdsnormer og bevidsthedsformer i retning af orden og disciplin ikke kun i teori, men også i praksis understreges i en række velskrevne kapitler. Hovedsigtet er en disciplin, der omfatter en indre sjælehuusholdning i form af en markant selvdisciplin.

Som helhed er Per Jørgensens bog kendetegnet af overblik, omhu og soliditet. Bogens tese: at sporten kan ses som et ordensprojekt, er fastholdt som en rød tråd værket igennem. Og så er det en styrke ved bogen, at den er skre-

vet i et lettilgængeligt og ukrukket sprog. Også formidlingsmæssigt set er den vellykket.

Indirekte peger Per Jørgensen med sit værk på to nye interessante problemstillinger. For fremtidig forskning i sportens historie i årtierne omkring århundredskiftet forekommer det for det første at være en central opgave at foretage undersøgelser vedrørende den tids- og rumsforståelse, som i disse årtier var inde i en afgørende omlægning, og som også havde indflydelse på toneangivende, progressive kredse i København. Her ville en udstrækning af problemfeltet til at omfatte brede mentale og teknologiske strømninger være central i belysning af, hvorfor netop sporten vakte interesse, og hvorfor kredsen omkring DIF valgte at anskue sporten på den måde, som den gjorde. Moderniseringsaspektet i sportens historie på denne tid er generelt underbelyst.

For det andet: Per Jørgensen peger i sin bog på det krav om orden og selvdisciplin, der kendetegnede sportens borgerskabsverden omkring 1900. Dette krav dominerede også den grundtvigianske højskolebevægelse, hvor det var meget om at gøre dels at vise, at man var i stand til at styre (sig selv), og at man, når man kunne styre sig selv, ikke var styret af andre. Der forekommer at være en høj grad af sammenfald mellem borgerskabets og bøndernes målsætning; den modstilling af sporten, dvs. konkurrenceidræt, og svensk Ling-gymnastik, som har præget det meste af såvel den internationale som den danske hidtidige idrætshistoriske forskning, bliver det i stigende grad svært at få øje på. Det forekommer derfor at være en interessant opgave at få kastet et nøjere blik på den samklang mellem den urbane modernitet og den agrare modernitet, der er så kendetegnende for dansk historie omkring 1900, og som forekommer at give Danmark en sær-

status. Her ville idrætshistorien givetvis kunne bidrage.

Den grundtvigianske selvdisciplin i forfatningsstridsårene, som den bl.a. kommer til udtryk i kampen om kroppen, er i dag forholdsvis vel undersøgt. Derimod har det som hovedregel skortet på større undersøgelser af den grundtvigianske landbogygnastik i mellemkrigstiden – når man altså ser bort fra Niels Bukh. Det er der nu rådet kraftigt bod på med Klara Aalbæk Korsgaards bog om Snoghøj-gymnastikken. Det er en bog, som man læser med idel fornøjelse. Hvis Per Jørgensens bog forekommer velkrevet, gælder det i endnu højere grad for Klara Aalbæk Korsgaards vedkommende. Hun bærer med rette sit mellemnavn – og for den sags skyld også sit efternavn. Men samtidig viser hun, at hun skam udmærket kan selv. Både i henseende til form og indhold.

En ting er nemlig bogens stil, noget andet er dens analytiske færdighed. Her får vi kulturhistorie for alle pengene – med grundige forudgående kildestudier. Det er et stort hul i idrætshistorien, der her bliver udfyldt. Medens Niels Bukhs særegenheder vel efterhånden er godt omtalt i medierne – og mere vil utvivlsomt komme – har Anna Krogh og Jørgine Aabildgaards historie ikke været fortalt så ofte. Det er en skam, for den er ikke mindre interessant. Heller ikke på det erotiske område. Begge de to »revelinere« har skam stiftet bekendtskab med kærligheden, fremgår det af Klara Aalbæk Korsgaards historie. Og i det hele taget er det ikke mindst indblikket i de to spændende kvinders sjæleliv, der fascinerer ved bogen. Anna som den lidt tørre og nøgterne, der havde sans for tal (men så var hun også datter af en mejeribestyrer), Jørgine som den vidtløftige og sværmeriske, der havde svært ved at holde sit tanke- og følelsesflugt i ave, og som bestandigt røg ud i vidt-

løftigheder og opulent bragesnak. Større sans for åndelig systematik synes ingen af kvinderne at have haft, og ikke mindst Jørgine forekommer med sit labile temperament at have været et intellektuelt rodehoved.

Men mindre kunne også gøre det. De to kvinder fik i 1925 en gymnastikhøjskole stablet på benene, som blev ledet med hård hånd – båret af ildhu og opofrende idealisme. I dag kan den karakteristiske Snoghøj-retorik forekomme overskruet og obsolet, men det er en anden væsentlig styrke ved Klara Aalbæk Korsgaards bog, at den viser, hvorledes den særlige Snoghøj-gymnastik i årene 1925-1950 kom til at udgøre en selvstændig platform for masser af unge landbokvindes identitet; en identitet der både var »sporty« og kvindelig. I modsætning til Niels Buhk, der mest var til det »sporty«, og hvor der ikke var megen sans for den kvindelige krop, ville Anna og Jørgine – i inspiration af ikke mindst den finske kvindelige gymnastikteoretiker Elli Björkstén – lave en gymnastik, der tog hensyn til det kvindelige i både fysisk og psykisk forstand. Men Anna og Jørgine ville mere end lave gymnastik. Under indflydelse af bl.a. Jørgen Bukdahl i Askov og hans hyppigt gentagne tale om »punktet uden for« gymnastikken ville de ikke, som Niels Buhk, lave muskeldemonstration og -præstation, men sikre Snoghøj-pigerne en åndelig opdragelse. Kropsudfoldelserne måtte aldrig stå alene.

I dette arbejde fandt de megen støtte i den tredje stærke personlighed på Snoghøj, Solvejg Bording, der i intellektuel klarhed havde alt det, de to andre savnede, og som vel også i kraft af sin ungdom havde bedre forudsætninger for at følge med tiden, hvor Anna og Jørgine mere og mere stivnede i deres verdensopfattelse og menneskesyn. Det er bogens tredje væsentlige dimension at vise, hvorledes Anna og især Jørgine

blev mere og mere klemt af 1930'ernes åndelige strømninger. I kampen inden for højskoleverdenen mellem de traditionssøgende »mytologer« og de moderne »humanister«, der ikke ville negligere videnskabens resultater, valgte Anna og Jørgine side til fordel for de første. Jørgines store helt var den stridbare og dogmatiske Aage Møller fra Rønshoved Højskole, der gik ind for gammelgrundtvigiansk eksegese og kun havde foragt til overs for videnskab og rationalisme. Hans stålsatte mytologisme havde Solvejg Bording ondt ved at kapere, og det er måske i dette skisma, vi finder forklaringen på det brud mellem Anna og Solvejg på den ene side og Jørgine på den anden side, der efter 1950 blev Snoghøjs endeligt. Således fortæller Klara Aalbæk Korsgaard ikke kun en historie om to (tre) interessante kvinder. Hun vil ikke nøjes med at skrive biografihistorie, men vil også se det store i det små. Hun får også tegnet et fint portræt af en epokes højhed og fald: Ved landsstævnet i 1954 marcherede Snoghøj-pigerne ind, som de altid havde gjort. Med bølgegrene i hænderne, som de løftede til hilsen; men ikke så snart var de kommet ud bagved, før de smed grenene på jorden og trampede på dem. Som det hedder s. 211: »De kunne bare ikke ha' det længere«. En epoke var slut.

Én af årsagerne hertil – og det vedrører så bogens fjerde dimension – var, at Anna og Jørgines åndelige mærkesag var ødelagt: Sydslesvig var og blev tysk. Den sag var endegyldigt klar efter 2. Verdenskrig, og dermed ramlede et verdensbillede sammen. Især Jørgine havde ondt ved at acceptere tingenes nøgterne tilstand. På den anden side må man ikke være blind for, at grænse spørgsmålet også havde været hendes åndelige og politiske redning. Så drastisk fremstiller Klara Aalbæk Korsgaard ikke sagen, men det er et interes-

sant spørgsmål, om ikke det lige netop var Sønderjyllandssagen, der forhindrede Jørgine i en kraftig flirt med de politiske højrekredse før og under 2. Verdenskrig. Havde det ikke været for grænsen, var Jørgine måske endt i samme situation som Niels Buhk. Nu blev det aldrig tilfældet. Anna og Jørgine kunne umuligt blive nazister – hvor nærliggende det end måtte have været i betragtning af deres dyrkelse af folk og nation. Også her viste det sig, at nationalismen er den stærkeste af alle -ismer.

Bogen skæmmes af et par småfejl. Det står ikke klart, om Annas forældre var mejerifolk i Bøgballe eller i Hatting, koncentrationslejren Bergen Belsen staves ikke med »z«, og Lillebæltsbroen blev ikke indviet i 1933, men først to år senere. Ellers er det svært at finde noget at sætte fingeren på. Også denne bog kan, som Per Jørgensens, anbefales på det varmeste.

Med disse to værker er dansk idræts-historisk forskning kommet et stort skridt videre.